

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЯНИШИН ОЛЬГА КАРОЛІВНА

УДК 378 + 004.01 : 316.77 (043.3)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ОНКОВИЧ ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА,
Інститут вищої освіти НАПН України,
завідувач відділу теорії та методології
гуманітарної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ГРИШКОВА РАЇСА ОЛЕКСАНДРІВНА,
Чорноморський державний університет
імені П. Могили, завідувач кафедри
англійської мови;

кандидат педагогічних наук, доцент
БОРИСЕНКО ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА,
Київський національний економічний
університет, доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться *1” квітня 2012 р. об 11.00 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти НАПН України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, 9-й поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту вищої освіти НАПН України (01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9).

Автореферат розіслано *7 березня 2012 р.*

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. В. Лесик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вхідження до загальноєвропейського простору вищої освіти та перехід до інформаційного суспільства вимагають від системи вищої освіти України нових форм підготовки фахівця та впровадження новітніх освітніх технологій. Прискорення науково-технічного прогресу, яке призводить до значного збільшення обсягів інформаційного та документного забезпечення, підвищує суспільну потребу в спеціалістах, здатних забезпечити наукову обробку документної інформації, якими й є документознавці – представники новітньої поліфункціональної кваліфікації.

Українські та закордонні науковці здійснили ряд досліджень історії та теорії документознавчої науки (С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, І. Нілова, Ю. Палєха, М. Слободяник, Г. Швецова-Водка, В. Шейко); професійної підготовки документознавців в умовах інформатизації та деяких аспектів викладання окремих дисциплін (І. Баштанар, В. Бездрабко, Н. Гайсинюк, О. Матвієнко, Н. Назарєнко, Ю. Романишин). Проте процес фахової підготовки майбутніх документознавців в Україні розроблено недостатньо через відносно короткий термін існування документознавства як науки та спеціальності у вищій школі України.

В умовах руху до єдиного інформаційного простору майбутній документознавець під час навчання у вищому навчальному закладі має опанувати вміння професійно управляти інформацією та здійснювати всі види інформаційної діяльності, для чого необхідно не тільки володіти знаннями про сучасні технології подання й оброблення інформації, але й розуміти, які логічні, лінгвістичні, психологічні та соціальні процеси лежать в основі створення та застосування інформації, досконало засвоїти кілька мов. Вимога володіти комунікативними навичками зафіксована в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця кваліфікації 2432.1 „Документознавець”. У сучасних умовах підготовка документознавців не може обмежитися механічним засвоєнням певної суми фундаментальних знань, а повинна забезпечити у стінах вищої школи формування важливих комунікативних та інформаційних умінь, які допоможуть адаптуватися у світі комунікацій та знайти вирішення різних професійних та життєвих проблем упродовж життя. Очевидно, що специфіка фаху не допускає механічного перенесення напрацьованого педагогами вищої школи (Д. Годлевська, З. Дзюбата, М. Ісаєнко, В. Кручек, А. Панфілова, Л. Сікорська, Л. Савєнкова, Т. Шепєленко та ін.) досвіду формування комунікативних умінь у фахівців іншого напрямку підготовки та вимагає запровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема залучення освітнього потенціалу засобів масової інформації.

Попри дедалі зростаючу увагу закордонних і вітчизняних педагогів до медіа-освіти, можливості її практичного використання у вищій школі ще не з’ясовано до кінця. Значний інтерес для фахової підготовки у ВНЗ становлять новітні відгалуження медіадидактичної думки в Україні, зокрема ті, які залучають друковані періодичні видання до формування комунікативних професійних умінь (Н. Духаніна, І. Гуриєнко, Н. Шубєнко, А. Онкович, Г. Онкович, І. Чемерис та ін.). Науковими дослідженнями охоплено науково-інформаційний дискурс у сфері

соціальних комунікацій (О. Тріщук); захищено кандидатські дисертації з проблем запровадження медіаосвітніх підходів до фахової підготовки майбутніх учителів (Ю. Казаков) і журналістів (І. Чемерис). Проте ефективність застосування медіаосвітніх технологій для формування комунікативних умінь як складової професійної підготовки майбутніх документознавців ще не була предметом спеціального дослідження.

З погляду документознавця, засоби масової інформації в цілому та медіатексти як їх частина – не просто розмаїті повідомлення, але й інформаційний масив, що підлягає аналітико-синтетичній переробці для забезпечення інформаційних потреб замовника, документи певного виду й структури, подані через реальну систему комунікацій. Таким чином, для майбутнього документознавця важливо розуміти, що мас-медіа є діалектичною єдністю джерела інформації та певних технологій і способів її подання, знати специфіку засобів масової інформації, опанувати методику відокремлення фактів від оцінок, тобто мати добре сформовані комунікативні вміння та бути медіаграмотним.

Отже, в умовах тотального панування мас-медіа й руху до повної інформатизації вибір медіаосвітнього підходу спричинений *суперечностями* між потребою українського суспільства мати висококваліфікованих документознавців, які володіють добре сформованими комунікативними вміннями роботи з медіатекстами на різних мовах, і недостатнім для цього арсеналом традиційних педагогічних засобів навчання. Відсутність теоретичних розробок і практичних рекомендацій щодо застосування світового досвіду використання медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх документознавців у вищій школі України загалом та для формування у них комунікативних умінь зокрема зумовила вибір теми дисертаційної роботи – **Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій**”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою комплексної програми держбюджетної науково-дослідної роботи кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу на 2003-2008 н. рр. „Актуальні проблеми документно-інформаційного менеджменту (лінгво-комунікативний аспект)”, а також наукових тем відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України „Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у ВНЗ негуманітарного профілю” (№ 0106U002010) і „Проблеми розвитку гуманітарної освіти у вищих закладах України: зміст, структура, місце у навчальному процесі” (№ 0103U000962). Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту вищої освіти АПН України (протокол від 27 жовтня 2008 р., № 9/11-3) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології України (протокол від 28 квітня 2009 р., № 3).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження – науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність залучення медіаосвітніх підходів до формування комунікативних умінь майбутніх документознавців.

Для досягнення мети необхідно виконати такі *завдання*:

– здійснити ретроспективний аналіз наукових праць за темою дисертації та

визначити напрями подальшого дослідження; уточнити на основі систематизації та узагальнення науково-практичних підходів категоріальний апарат дослідження, зокрема конкретизувати дефініції „вміння”, „комунікативні вміння”, „трансферабельні вміння”, „медіаосвіта”, „медіаграмотність”, „медіаосвітні технології”;

- розкрити статус медіаосвітніх технологій як новітніх освітніх технологій;
- визначити педагогічні умови формування комунікативних умінь майбутніх документознавців за допомогою медіаосвітніх технологій;
- розробити та схарактеризувати структурно-функціональну модель формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій, визначити механізм її впровадження;
- експериментально перевірити ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх документознавців у вищих навчальних закладах України.

Предмет дослідження – формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій.

Методи дослідження. Для реалізації основних завдань дослідження використано такі методи:

– *джерелознавчий пошук, теоретичний і компаративний аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, класифікація, порівняння* – для систематизації та узагальнення філософської, педагогічної, психологічної наукової літератури, передового педагогічного досвіду, нормативної документації, наукових розвідок із теми дослідження провідних вітчизняних і закордонних учених;

– *логіко-історичний* – для розуміння становлення сучасної суті „вмін” та „комунікативних умінь” на тлі зміни історично-економічних формацій; для відстеження історії взаємодії засобів масової інформації з масовою освітою; для встановлення витоків підготовки документознавців в Україні й за кордоном;

– *системно-структурний аналіз* – для врахування вимог інформаційного суспільства до системи вищої освіти, визначення змісту та взаємозв’язку її компонентів; встановлення педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх документознавців;

– *системний та соціально-комунікаційний* – для врахування впливу засобів масової інформації на фахову діяльність майбутнього документознавця; обґрунтування статусу читання як комунікативної фахової діяльності документознавця та виявлення необхідних для нього комунікативних умінь;

– *системно-структурне моделювання* – для розроблення моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій та структурно-логічної схеми її впровадження;

– *анкетування, бесіди, інтерв’ювання, соціологічні опитування, тестування, вивчення результатів діяльності студентів* – для дослідження рівнів сформованості комунікативних умінь у майбутніх документознавців;

– *педагогічний експеримент* – для перевірки ефективності розробленої

структурно-функціональної моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій.

- *математичні* (ранжування, реєстрування), *статистичні* (розподіл Пірсона) – для узагальнення та наочного представлення статистичних даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше*:

- запропоновано теоретичний підхід до формування комунікативних умінь як трансферабельних (формується в процесі академічної підготовки у ВНЗ і пізніше переносяться у фахову діяльність), який пов'язує суспільне замовлення й навчально-виховний процес як зовнішній та внутрішній компоненти навчальної системи;

- розкрито структурно-функціональну модель системного формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій та трьохетапну структурно-логічну схему її впровадження, що передбачає проведення маркетингових освітніх досліджень і виявлення незадіяних суспільних освітніх ресурсів *на підготовчому етапі*; поєднує системний підхід до формування комунікативних умінь із вимогами державного освітнього стандарту до ступеневої підготовки фахівця у ВНЗ та кредитно-модульної моделі організації навчання *на етапі проектування*; перевіряє ефективність залучення медіаосвітніх технологій і забезпечує зворотній зв'язок *на етапі впровадження*;

- доведено, що читання є професійним комунікативним умінням документознавців;

- визначено педагогічні умови впровадження медіаосвітніх технологій для формування професійних комунікативних умінь майбутніх документознавців;

- теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій на різних етапах професійної підготовки;

удосконалено:

- експериментальну методику діагностики ефективності залучення медіаосвітніх технологій до формування комунікативних умінь з урахуванням потреб фахової підготовки майбутніх документознавців за окремими показниками – контактним, мотиваційним, інформаційним та інтерпретаційним із виділенням трьох рівнів розвитку – низького, середнього, високого;

подальшого розвитку набули:

- зміст, класифікація та способи формування комунікативних умінь майбутніх документознавців, завдяки впровадженню медіаосвітніх технологій (пресодидактики, інтернет-дидактики, кіно- і відеодидактики, комп'ютерної дидактики та ін.) у процес фахової підготовки; категоріальний апарат медіаосвіти, зокрема зміст понять *медіаосвіта, медіаграмотність, медіаосвітні технології*.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що практично доведено ефективність формування професійних комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій за умови дотримання визначених теоретико-методичних підходів. Це уможливило внесення науково обґрунтованих коректив до навчальних програм ряду дисциплін („Етика і

психологія професійного спілкування”, „Аналітико-синтетична переробка міжнародної інформації”, „Засоби масової інформації”, „Реклама”, „Зв’язки з громадськістю”), програм навчальних практик, тематики курсових, дипломних і наукових робіт студентів, плану роботи студентського наукового товариства, а також дозволило вдосконалити зміст навчально-методичних комплексів, підручників і посібників відповідного спрямування.

На основі матеріалів українських і закордонних засобів масової інформації розроблено два навчальні практикуми до модулів „Перетворення інформації” та „Інформація в періодичних виданнях” курсу „Аналітико-синтетична переробка міжнародної інформації” для студентів спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”.

Основні результати дисертаційної роботи впроваджено в навчально-виховний процес Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (акт від 30 грудня 2011 р., № 51-116-183), Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (довідка від 19 січня 2012 р., № 12/1.01), Тернопільського національного економічного університету (акт від 30 грудня 2011 р., № 126-38), Харківської державної академії культури (акт від 30 січня 2012 р., № 38-01-82).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України, оприлюднювалися на наукових зібраннях, конференціях різних рівнів, а саме:

– *міжнародних*: „Актуальні проблеми гуманітарної освіти” (Кременець, 2004), „Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес” (Чернівці, 2004), „Науково-методичне забезпечення інноваційних процесів у вищих навчальних закладах України” (Київ, 2005), „Мова і культура” (Київ, 2005-2006), „Друкарство молоде” (Київ, 2006); „Розвиток наукових досліджень 2008” (Полтава, 2008), „Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології” (Тернопіль, 2009), „Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (Київ, 2007-2009), „Информационные и коммуникационные технологии в образовании” (Єкатеринбург, Росія, 2011);

– *всеукраїнських*: „Безперервна освіта: реалії та перспективи” (Івано-Франківськ, 2005), „Методологія соціального пізнання: здобутки і проблеми” (Запоріжжя, 2005), „Гуманітарна освіта та виховання у вищому технічному навчальному закладі” (Дніпродзержинськ, 2006), „Журналістика, філологія та медіаосвіта” (Полтава, 2009);

– *звітних*: „Наукові дослідження та методика викладання гуманітарних дисциплін” (Івано-Франківськ, 2006), „Педагогічна майстерність викладачів у ВУЗі: теорія, практика, проблеми” (Івано-Франківськ, 2008).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено в 22 одноосібних публікаціях, сім з яких – у провідних наукових фахових виданнях.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (384 найменування, із них 80 – іноземними мовами), 15 додатків. Загальний обсяг дисертації 289 сторінок,

основного тексту – 190. Робота містить 11 рисунків і 19 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та аргументовано актуальність теми дослідження, його мету, завдання, об'єкт, предмет, зв'язок із науковими програмами, планами і темами, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, подано відомості про впровадження результатів роботи, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *„Теоретичні основи формування комунікативних умінь майбутніх документознавців”* – розглянуто історичні витоки та становлення спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”, визначено актуальні проблеми підготовки документознавців в Україні на основі аналізу її сучасного стану й у порівнянні із закордонною практикою; здійснено ретроспективний аналіз змісту педагогічної категорії „комунікативні вміння”, встановлено їх статус у межах компетентнісного підходу та у підготовці фахівця у вищій школі за кордоном.

У дисертації наголошено, що сучасне українське документознавство має певні напрацювання, проте нез'ясованість статусу документознавства як науки, неунормованість його категоріального апарату та неусталеність думок науковців ускладнюють визначення змісту освіти та професійної підготовки майбутніх документознавців, у результаті чого звужується область застосування системного підходу до підготовки фахівців у ВНЗ.

Епістемологічно-історичний та культурно-інформаційний аналіз основних освітніх теорій засвідчив, що педагоги різних соціально-культурних формацій (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Й. Герbart, А. Дістервег) уважають отримання знань, формування умінь і навичок пріоритетом навчання; а деякі – основною цінністю навчання (Д. Дьюї) і громадською чеснотою (Г. Кершенштейнер). Радянські та українські науковці (Ю. Бабанський, М. Ісаєнко, В. Кручек, І. Малафійк, В. Онищук, В. Сухомлинський, І. Харламов) також акцентують на центральній ролі вмінь, через які в освітньому процесі передається досвід поколінь. У сучасній компетентнісній освітній парадигмі категорія вміння не втрачає актуальності, бо є складовою компетенції, визначення якої близьке до поняття складних умінь.

Формуванню комунікативних умінь, насамперед мовних, завжди приділялася особлива увага, бо мова є засобом для передання інформації в особливій знаковій формі: усній та писемній. Аналіз історичних джерел засвідчив, що спочатку вчені зосереджувалися виключно на усній комунікації (Конфуцій, Сократ, Демокріт, Квінтіліан), яку пізніше поєднано з письмом (тривіуми середньовічної Європи, школи „книжного вчення” Київської Русі, трактати мислителів Відродження), невербальною візуальною інформацією (Я. Коменський), друкованим словом (І. Федоров, М. Смотрицький і Л. Зизанія). Капіталістичне суспільство поєднало комунікативні вміння з підприємництвом, запровадивши вивчення живих іноземних мов і двосторонній діалог між учнем та вчителем (Дж. Локк). Педагогічні ідеї європейських педагогів-мислителів про важливість формування комунікативних умінь вивчали і творчо розвивали українські та російські просвітники: Г. Сковорода,

М. Ломоносов, Л. Толстой, К. Ушинський, Х. Алчевська.

Напрацювання радянських педагогів, які, загалом, охоплювали вузький сегмент спілкування – педагогічне, значно розвинули українські вчені. Зокрема, запропоновано систему класифікації комунікативних умінь (Л. Савенкова); доведено неможливість ефективного виконання професійної діяльності без опанування ними (Л. Дарійчук); встановлено їхні структурні зв'язки в межах окремих складових фахової підготовки у ВНЗ (формування комунікативної культури (В. Барковський), інформаційної компетентності та культури (Н. Баловсяк, Т. Богданова, О. Романишина)); вивчено проблеми формування комунікативних умінь майбутніх фахівців негуманітарної сфери (Л. Дарійчук, М. Ісаєнко, В. Кручек).

У дисертації констатується, що попри необхідність комунікативних умінь для успішного здійснення професійної діяльності, у вищій школі України не визначено їх статус у процесі фахової підготовки, сучасні стандарти вищої освіти не дають можливості виділити комунікативні вміння в окрему групу. Водночас закордонні ВНЗ, звертаючи значну увагу на вимоги працедавців до умінь своїх випускників, зосереджуються на формуванні трансферабельних умінь, без оволодіння якими неможливе успішне здійснення професійної діяльності. Спільною ознакою цієї групи вмінь є те, що вони формуються в процесі академічного навчання, а потім переносяться до професійної діяльності. Трансферабельні вміння (комунікативні та інформаційні вміння, уміння бути лідером, управляти проектною діяльністю, працювати в команді тощо) є центральними для професійної компетенції в усіх економічних секторах та на всіх рівнях. У доробку вітчизняних науковців не знайдено відповідника для цієї категорії вмінь.

На основі аналізу стану дослідженості проблеми формування комунікативних умінь майбутніх документознавців у вітчизняній (Л. Демчина, Н. Назаренко) і зарубіжній науці (І. Баштанар) та практиці, у дисертації зроблено висновок, що проблема формування комунікативних умінь майбутніх документознавців розроблена недостатньо, оскільки наявні розвідки залишили поза увагою аспект документальних комунікацій, зокрема читання як його важливу складову; відсутні практичні підходи до впровадження теоретичних напрацювань і новітніх педагогічних технологій (в т.ч. медіаосвітніх) у практику професійної підготовки документознавців.

У висновках до розділу на основі результатів комплексного порівняльного аналізу наукової літератури і дисертацій визначені найважливіші напрямки подальшого дослідження.

У другому розділі – *„Організаційно-методичні підходи до формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій”* – значну увагу присвячено аналізу методології та опису методики проведення даного дослідження; обґрунтовано доцільність інтеграції інноваційних медіаосвітніх технологій до професійної підготовки у вищій школі; проаналізовано вплив теоретико-методологічних проблем документознавчої науки на фахову підготовку документознавців у вищій школі.

У розділі зазначається, що методику дослідження визначено з урахуванням

сучасних наукових поглядів на теорію й практику наукового пізнання на загальнофілософському, загальнонауковому й конкретно науковому рівнях із використанням комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних підходів та методів наукового дослідження.

Загальнофілософською основою дослідження став діалектичний метод у поєднанні з методологією міждисциплінарного комплексного дослідження, що дозволило усвідомити об'єктивну діалектику формування комунікативних умінь майбутніх документознавців завдяки медіаосвітнім підходам і сформулювати теоретичну модель документної комунікації в цьому аспекті. Наголошується, що за методологічну основу обрано культурну-інформаційну теорію освіти в інформаційному суспільстві В. Лугового, фундаментальною категорією якої є інформація. У поєднанні з епістемологічно-історичним підходом це уможливило здійснення аналізу базових понять: уміння, комунікативні вміння, комунікація та інформація.

У дисертації наголошується, що на окремих рівнях дослідження використано загальнонаукові методи та підходи (логіко-історичний, системно-структурний, моделювання). Логіко-історичний підхід дав можливість обґрунтувати історичну перспективу категорії вміння в компетентнісній педагогічній парадигмі та актуальність розвитку комунікативних умінь в інформаційному суспільстві; пояснити сучасні проблеми фахової підготовки документознавців не тільки відсутністю національної традиції розвитку вітчизняної документознавчої науки, але й недостатнім рівнем визначеності щодо взаємної координації наук документознавчого циклу та статусу документознавства в системі наук загалом; вмотивувати історичну доцільність залучення засобів масової інформації до освітньо-виховного процесу у вищій школі. У цьому зв'язку доведено, що медіаосвітні технології належать до інноваційних інформаційних технологій навчання, а впровадження медіаосвіти у вищій школі відповідає загальноєвропейським вимогам до вищої освіти та знаходить підтримку в українських науковців.

Поруч із загальнонауковими підходами та формами дослідження застосовувалися конкретнонаукові методи та дисциплінарні методи, зокрема, соціально-комунікаційний підхід, психолого-педагогічні й соціологічні методи. Доцільність використання одного із базових у дослідженнях соціальних комунікацій методу, соціально-комунікаційного, зумовлюється об'єктом і предметом дослідження, оскільки сферою фахової діяльності документознавців є система соціальних комунікацій, а засоби масової комунікації – це один із її інститутів. Поєднання системного та соціально-комунікаційного підходів дало можливість, урахувавши статус мас-медіа у схемі документальної комунікації, довести, що медіакомунікативна діяльність є важливою складовою професійної діяльності документознавця; обґрунтувати, що читання є видом комунікативної фахової діяльності документознавця, та встановити необхідні для цього вміння.

Застосування системного методу до предмету дослідження допомогло проаналізувати вплив реалій зовнішнього середовища (запити інформаційного суспільства, потреби фахової діяльності, роль засобів масової інформації) та вимоги

суспільства до результатів сучасної освіти, а також розчленувати педагогічну систему на окремі складові в умовах ступеневої освіти, визначити зміст кожного з її компонентів і виділити суттєві зв'язки між ними; встановити низку педагогічних умов, які б забезпечили успішне формування комунікативних умінь майбутніх документознавців. На цій основі сформульовано *гіпотезу* дослідження, яка ґрунтується на тому, що рівень сформованості комунікативних умінь майбутніх документознавців значно зростає, якщо їх формування здійснюватиметься у системі, що забезпечує: визнання культурно-інформаційної теорії освіти методологічною основою освіти в інформаційному суспільстві; моделювання процесу формування комунікативних умінь студентів спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” з урахуванням інтегрування медіаосвітніх технологій до змісту професійної підготовки; дотримання ряду педагогічних умов: системний підхід до підготовки документознавців і формування у них комунікативних умінь у ВНЗ; врахування запитів роботодавців; створення за допомогою медіаосвітніх технологій позитивної професійно значущої мотивації формування комунікативних умінь у студентів; цілеспрямована підготовка викладачів і студентів для роботи з медіаосвітніми технологіями; залучення позааудиторних можливостей; дотримання основних принципів інтеграції медіаосвіти у навчально-виховний процес; упровадження медіаосвітніх технологій в умовах моделювання професійної діяльності документознавців.

На основі вивчення структури й особливостей комунікативних умінь майбутніх документознавців, з урахуванням класифікації комунікативних умінь В. Тищенка і показників розвитку медіаграмотності О. Федорова, встановлено три рівні сформованості комунікативних умінь майбутніх документознавців у результаті застосування медіаосвітніх технологій (високий, середній та низький), які визначаються за чотирма інтегрованими критеріями (мотиваційним, контактним, інформаційним та інтерпретаційним). Подано детальні описи показників і рівнів сформованості комунікативних умінь майбутніх документознавців у процесі застосування медіаосвітніх технологій за окремими критеріями.

У роботі наголошується, що завдяки системно-структурному моделюванню вдалося отримати цілісний погляд на предмет дослідження, результати якого враховано для розроблення *структурно-функціональної моделі* формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій у процесі фахової підготовки у ВНЗ (рис. 1), що включає такі компоненти: цільовий (встановлює мету формування комунікативних умінь майбутніх документознавців як єдність навчальної, виховної та розвивальної; завдання, які слід виконати на основі певних теоретико-методичних підходів, дотримуючись загальнодидактичних і медіаосвітніх принципів для формування необхідних груп комунікативних умінь); технологічний (визначає медіаосвітні технології, форми роботи і засоби навчання), організаційний (створює педагогічні умови та засоби реалізації поставлених завдань під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і викладачів); результативний (формулює результат на основі критеріально-рівневого підходу від початкового до заключного діагностування).

Логічним продовженням системного підходу при розробленні моделі стало

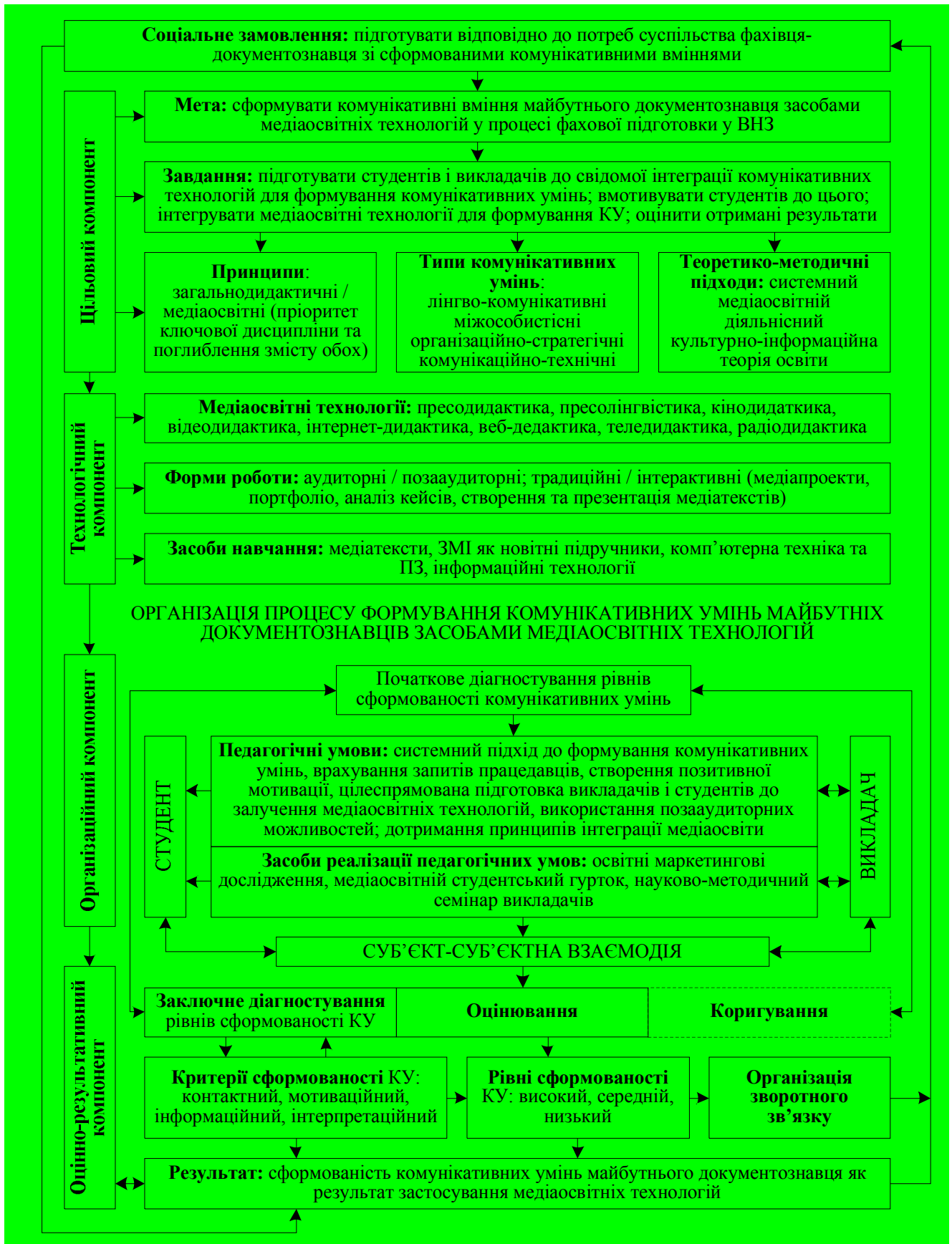

Рис. 1. Модель формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій

дотримання принципів системності, самоорганізації, саморозвитку, неперервності та оптимальності.

У висновках до розділу акцентується, що адекватність вибору методології та методів дослідження до мети й завдань роботи, їх комплексне застосування, поетапна організація проведення дослідження уможливили ґрунтовне та різнобічне вивчення предмету.

У третьому розділі – „Експериментальна перевірка ефективності формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій” – здійснено перевірку моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій, проаналізовано результати експериментального дослідження.

Для дослідно-експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі у 2005-2010 рр. проводився педагогічний експеримент: констатувальний (залучено 595 студентів перших-четвертих курсів спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”) і формувальний (238 осіб).

Для втілення структурно-функціональної моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій розроблено трьохетапну структурно-логічну схему системного формування комунікативних умінь у ВНЗ. Дослідженням визначено, що на підготовчому етапі завдяки освітнім маркетинговим дослідженням встановлюють необхідні для формулювання мети навчання дані: потреби ринку та студентів, думки викладачів.

Аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалаврів зі спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” показав, що у ній відсутній перелік комунікативних умінь, тому для встановлення найважливіших для документознавців комунікативних умінь на підготовчому етапі автором проведено маркетингові освітні дослідження. Результати анкетування студентів, залучених до навчально-виховного процесу викладачів різних кафедр та роботодавців, у яких працюють документознавці, дали змогу констатувати, що всі групи опитуваних вважають комунікативні вміння обов’язковими для ефективної професійної діяльності та зараховують їх до групи „найбільш важливих” серед ключових, надавши їм за значущістю 2-ге (працедавці), 3-тє (викладачі) та 4-тє (студенти) місця. Працедавці найбільше задоволені комп’ютерними вміннями документознавців; добре оцінюють їхні вміння спілкуватися усно і незадовільно – письмово. Усні комунікативні вміння дуже важливі для 80% працедавців; письмові комунікативні вміння – для 76%; знання ще однієї, крім англійської та німецької, іноземної мови (російська, польська) – для 64%. Із 45 запропонованих комунікативних умінь відібрано 20 найважливіших та розподілено їх на чотири групи: мовно-комунікативні (лінгвокомунікативні), міжособистісні (інтерактивні), організаційно-стратегічні та комунікаційно-технічні (медіальні).

Результатами аналізу таких досліджень є: список найактуальніших для працевлаштування випускника ВНЗ комунікативних умінь, визначення читання як професійної комунікативної діяльності документознавця; вибір мас-медіа як недостатньо задіяного освітнього ресурсу суспільства, використання якого забезпечують медіаосвітні технології.

На наступному етапі, проектування, отримані результати використано для конкретизації змісту освіти в межах державного освітнього стандарту вищої школи для певного освітньо-кваліфікаційного рівня й узгоджуються з системою організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Під час дослідження розроблено нові змістові модулі та скориговано програми окремих навчальних курсів з метою залучення медіаосвітніх технологій навчання.

На етапі впровадження апробовано напрацьовані методичні матеріали, здійснено моніторинг навчально-виховної діяльності, залучено позааудиторні можливості (дискусії за „круглим столом”, засідання науково-методичного семінару викладачів кафедри і наукового товариства студентів, заняття медіагуртка). Для формування комунікативних умінь в умовах ВНЗ адаптовано підхід Д. Гадхи для інженерних спеціальностей, який передбачає узгодження наукових підходів до формування комунікативних умінь із рівнем студентів, урахування їх мотивації упродовж всього процесу фахової підготовки. На початковому рівні при переважанні зовнішніх мотиваційних факторів для імпліцитного формування вмінь використано прямолінійний метод вклинювання, створено сприятливі умови, але на формуванні вмінь прямо не акцентувалося. На другому рівні, акомодатії, вміння формувалися незалежно від ключової навчальної дисципліни, при цьому частково сформовані вміння накладалися на новий контекст, а студентів навчали переглядати свої вміння та осмислювати їх розвиток. Формування вмінь відбувалося експліцитно під час загальних процесів викладання та навчання і поглиблювалося в процесі практичної роботи. На заключному етапі формування комунікативних умінь у межах ключової навчальної дисципліни здійснювалося інтегровано завдяки створеним під час занять штатних професійно орієнтованих ситуацій, що забезпечило студентам умови для інтеріоризації та критичної оцінки власного досвіду з метою його подальшого використання в сфері працевлаштування. На цьому етапі для подальшого формування умінь використовувалася добре сформована здатність до рефлексії.

Медіаосвітні технології (пресодидактика, пресолінгводидактика, кінодидактика, інтернет-дидактика, комп'ютерна дидактика та ін.) впроваджено синтетичним шляхом, тобто інтегровано до навчальних дисциплін різних циклів і додатково опрацьовано на засіданнях студентського наукового гуртка і науково-методичного семінару викладачів. Ефективність проведеної роботи оцінено на основі розроблених критеріїв та рівнів сформованості комунікативних умінь майбутніх документознавців у процесі застосування медіаосвітніх технологій. Аналіз результатів засвідчив статистичну значущість гендерної різниці за критерієм частоти контактів із періодичними виданнями, що враховано при формуванні груп.

Для практичного підтвердження дієвості розробленої моделі проведено формувальний експеримент, завдання якого полягало в практичній перевірці результативності використання медіаосвітніх технологій у формуванні комунікативних умінь майбутніх документознавців. Дані контрольного зрізу за результатами формувального експерименту засвідчили значні зміни провідної навчальної мотивації та істотну позитивну динаміку у рівні сформованості комунікативних умінь у студентів експериментальної групи (ЕГ) на противагу

контрольній групі (КГ) (табл. 1). Щоб перевірити ефективність медіаосвітніх технологій у формуванні комунікативних умінь майбутніх документознавців здійснено статистичні розрахунки за допомогою порівняння двох категоріальних наборів даних шляхом підрахунку розподілу Пірсона. Діагностичні зрізи зафіксували, що початкові характеристики студентів ЕГ та КГ до початку проведення формувального етапу експерименту суттєво не відрізнялися за жодним із чотирьох критеріїв і гендерним складом. Із рівнем вірогідності 95% підтверджено обумовленість цих змін застосуванням експериментальної методики.

Таблиця 1

Результати контрольного зрізу сформованості комунікативних умінь майбутніх документознавців (у %)

Показник	Інформаційний		Інтерпретаційний		Контактний	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	16,67	13,56	12,3	7,05	18,3	16,7
Середній	65,00	61,02	61,54	50,8	60,0	38,3
Низький	18,33	25,42	26,16	42,15	21,7	45,0

У висновках до розділу зазначається, що доцільність та ефективність запропонованої моделі формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій підтверджена експериментальними даними. Доведено правильність гіпотези про те, що ефективність формування комунікативних умінь майбутніх документознавців значно підвищиться завдяки впровадженню у професійну підготовку майбутніх фахівців медіаосвітніх технологій та дотриманню визначених педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення актуального завдання, що виявляється в науковому обґрунтуванні напрацьованої структурно-логічної схеми формування комунікативних умінь майбутніх документознавців за допомогою медіаосвітніх технологій. Розроблено науково-прикладні підходи, які забезпечують теоретичне й практичне використання отриманих наукових результатів, що підтверджують покладену в основу дослідження гіпотезу, а реалізовані мета та завдання дисертації дають можливість сформулювати висновки й надати практичні рекомендації.

1. У результаті системного аналізу наукових праць за темою дослідження встановлено, що подальшого дослідження потребують такі напрямки: особливості комунікативних умінь майбутніх документознавців у зв'язку зі специфікою їхньої професійної діяльності; вплив теоретико-методологічних проблем документознавства на сучасний стан професійної підготовки документознавців; застосування системного підходу до формування комунікативних умінь як групи трансферабельних; методика залучення медіаосвітніх технологій у професійну підготовку у ВНЗ.

2. На основі епістемологічно-історичного та культурно-інформаційного аналізу встановлено, що еволюція змісту понять уміння та комунікативні вміння

тісно пов'язана зі зміною соціально-культурних формацій та відображає потребу суспільства передавати набутий соціальний та професійний досвід. В умовах компетентнісного підходу категорія вмінь не втрачає актуальності, бо в основу його наріжних понять (компетенції та компетентності) закладено класичну дидактичну тріаду: вміння, знання та навички. Компетенції та складні вміння забезпечують усвідомлене, самостійне, продуктивне, динамічне та творче застосування знань у нестандартних ситуаціях.

Статус комунікативних умінь у традиційній педагогіці чітко не визначено, проте в доробку закордонних науковців комунікативні вміння належать до групи трансферабельних умінь (формується під час академічного навчання у ВНЗ, а пізніше переносяться у професійну сферу й є найбільш суспільно затребуваними. Формування вмінь такого типу у вищій школі забезпечує зв'язок між потребами суспільства та змістом вищої освіти. У загальноєвропейському просторі вищої освіти трансферабельні вміння прирівнюються до ключових компетенцій, які містяться в дескрипторах національних освітніх стандартів.

Комунікативні вміння – це складна інтегративна властивість фахівця (людини), основана на індивідуально-психічних властивостях, знаннях та навичках, які формуються та проявляються впродовж життя у процесі цілеспрямованої взаємодії особистості з соціальним середовищем; знаходяться у центрі будь-якої діяльності; є засобом передавання культурного спадку, професійного досвіду та формування фахових умінь; визначають здатність розуміти інформацію та оновити знання, а тому є невід'ємною частиною професійної компетентності фахівця та забезпечують його конкурентоспроможність. Із урахуванням важливості інформаційної складової, виділено чотири групи професійних комунікативних умінь документознавців: мовно-комунікативні (лінгвокомунікативні), міжособистісні (інтерактивні), організаційно-стратегічні та комунікаційно-технічні (медіальні). Читання є професійною комунікативною діяльністю для документознавця і вимагає спеціальних комунікативних умінь.

3. На основі систематизації та узагальнення науково-практичних підходів уточнено категоріальний апарат дослідження та встановлено, що термінологія медіаосвіти характеризується неунормованістю. Медіаосвіта – це напрям у педагогіці, який охоплює вивчення закономірностей масової комунікації та залучає їх до освітньо-виховного процесу, допомагає індивідові опанувати інформаційні потоки, сформувати такі комунікативні уміння, які забезпечать адекватність процесу передачі та отримання інформації, відбору релевантних комунікаційних засобів та сприятимуть природному переходу від формального навчання до освіти впродовж всього життя. Результатом медіаосвіти є медіаграмотність – здатність особистості самостійно відібрати та адекватно сприйняти інформацію із засобів масової інформації та інтерпретувати її, а також оволодіти способами спілкування за допомогою мас-медіа. Медіаосвітні технології – це специфічні педагогічні технології, які є в арсеналі медіаосвіти і забезпечують розв'язання навчально-виховних завдань на основі використання одного із засобів масової інформації. Вважаємо, що в комплексі вони становлять одне ціле – медіадидактику, яка забезпечує впровадження медіаосвітніх технологій, обґрунтовує та розкриває зміст

методів та організаційних форм навчання на основі засобів масової інформації. Медіаосвітні технології є інноваційними інформаційними освітніми технологіями, оскільки використовують інформаційно-комунікаційні технології як засіб своєї реалізації та покращують рівень комп'ютерної підготовки; готують до життя в інформаційному суспільстві; посилюють мотивацію до навчання; втілюють принцип гуманізації освіти; сприяють підвищенню інтелектуального, культурного, духовного, морального рівня індивіда та демократизації суспільства в цілому.

4. Установлено такі педагогічні умови успішного формування комунікативних умінь майбутніх документознавців: системний підхід до підготовки документознавців у ВНЗ; узгодження мети та змісту освіти із запитами роботодавців; створення за допомогою медіаосвітніх технологій позитивної професійно значущої мотивації формування комунікативних умінь у студентів; цілеспрямована підготовка викладачів і студентів до роботи із медіаосвітніми технологіями; залучення позааудиторних можливостей ВНЗ. При цьому дотримуються принципи інтеграції медіаосвіти у навчально-виховний процес; медіаосвітні технології впроваджуються в умовах моделювання професійної діяльності документознавців.

5. Для забезпечення системності у формуванні комунікативних умінь у професійній підготовці майбутніх документознавців:

- запропоновано теоретичний підхід до формування комунікативних умінь як трансферабельних, що поєднує суспільне замовлення та навчально-виховний процес у ВНЗ як зовнішній та внутрішній компоненти навчальної системи і передбачає формування комунікативних умінь у комплексі з професійними;

- розроблено структурно-функціональну модель формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій і структурно-логічну схему її запровадження до фахової підготовки у ВНЗ, яка охоплює три етапи: підготовчий (маркетингові дослідження та виявлення незадіяних освітніх ресурсів); проектування (поєднання формування вмінь у межах державного освітнього стандарту із ступеневою підготовкою фахівця, кредитно-модульною моделлю організації навчально-виховного процесу тощо); впровадження (апробація методичних матеріалів, розроблення і проведення занять, моніторинг навчально-виховної діяльності, залучення позааудиторних можливостей);

- враховано мотивації студентів та використано адекватні навчальні підходи на кожному етапі.

6. Експериментально доведено доцільність та ефективність залучення медіаосвітніх підходів до формування комунікативних умінь майбутніх документознавців за умови використання спроектованої моделі, структурно-логічної схеми її впровадження та дотримання визначених педагогічних умов.

Теоретичні положення, викладені у дослідженні, можуть використовуватись у наповненні лекційних курсів з педагогіки вищої школи, галузевої та професійної педагогіки, дидактики вищої школи, медіаосвіти та медіадидактики; для вдосконалення навчальних програм, у підготовці спецкурсів та спецсемінірів, у роботі студентських наукових товариств та гуртків.

Запропоноване дослідження не претендує на всебічний розгляд можливостей

введення медіаосвітніх технологій у фахову підготовку. Предметами окремих наукових розвідок праці мають стати медіаосвітня підготовка майбутніх інженерів, економістів, менеджерів; на часі введення у ВНЗ нової спеціалізації – медіапедагог, заснування національного часопису з проблем медіаосвіти та медіаграмотності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження

1. Янишин О. К. Використання реклами в друкованих ЗМІ для формування компетентності документознавців-менеджерів інформаційних систем / О. К. Янишин // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2006. – Вип. 44. – С. 72–76.

2. Янишин О. Через укрліш та мас-медії до ... діалогу культур? / Ольга Янишин // Вища освіта України. – 2004. – № 3 (13). – С. 88–92.

3. Янишин О. К. Комунікативні уміння: еволюція змісту та особливості у підготовці майбутніх документознавців / Янишин О. К. // Вища освіта України. – № 4, том III (15). – 2009. – С. 781–791.

4. Янишин О. К. Використання реклами в друкованих ЗМІ для формування компетентності документознавців-менеджерів інформаційних систем / О. К. Янишин // Вища освіта України. – 2004. – № 4 (14). – С. 196–199.

5. Янишин О. К. Професійна підготовка документознавців в Україні: витоки, проблеми, перспективи / Янишин О. К. // Вища освіта України. – Додаток 3, том V (12). – 2008. – С. 638–643.

6. Янишин О. К. Професійна підготовка документознавців на основі використання медіаосвітніх технологій / Янишин О. К. // Вища освіта України. – № 2. – Додаток 1. – 2009. – С. 291–301.

7. Янишин О. К. Іншомовні періодичні видання у формуванні комунікативних умінь працівників інформаційної сфери (медіадидактичний підхід) / О. К. Янишин // Вища освіта України. – № 3 (Т. 5). – 2007. – С. 428–434.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Янишин О. К. Пресодидактика та пресолінгводидактика крізь призму медіаосвіти / О. К. Янишин // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 11 (24). – С. 226–228.

9. Янишин О. К. Ефективність формування комунікативних умінь майбутніх документознавців за допомогою медіаосвітніх технологій / Янишин О. К. // Наук. вісн. Інституту гуманітарної підготовки. – Івано-Франківськ : Факел, 2009. – С. 190–201.

10. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців: орієнтир на соціальне замовлення / Янишин О. К. // Наук. вісн. Інституту гуманітарної підготовки. – Івано-Франківськ : Вид. ІФНТУНГ, 2011. – Вип. 3. – С. 193–205.

11. Янишин О. К. Роль викладача іноземної мови в умовах особистісно орієнтованого підходу / Ольга Янишин // Актуальні проблеми гуманітарної освіти :

зб. наук. пр. ; [за заг. ред. Онкович Г. В. та Ломаковича А. М.] – Київ-Кременець : РВЦ КОГП ім. Тараса Шевченка, 2004. – С. 377–381.

12. Янишин О. К. Медіаосвіта: визначення, статус, концепції та технології” // Журналістика, філологія та медіаосвіта : зб. наук. доп. „Журналістика, філологія та медіаосвіта”. – Полтава : Освіта, 2009. – Т. II. – С. 423–427.

13. Янишин О. К. Теоретико-методологічні проблеми професійної підготовки документознавців / Янишин О. К. // Розвиток наукових досліджень 2008 // Матеріали четвертої міжн. наук.-практ. конф. м. Полтава, 24-26 листопада 2008 р. – Полтава : Вид-во „ІнтерГрафіка”, 2008. – Т. 10. – С. 79–83.

14. Янишин О. К. Використання іншомовних друкованих ЗМІ для розвитку професійних комунікативних умінь майбутніх спеціалістів інформаційної сфери / Янишин О. // Матеріали наук.-теорет. конф. „Наукові дослідження та методика викладання гуманітарних дисциплін” ; Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 10. 05. 2006 р. – Івано-Франківськ : Факел, 2006. – С. 142–148.

15. Янишин О. К. Використання іншомовних друкованих ЗМІ для розвитку професійних комунікативних умінь майбутніх спеціалістів інформаційної сфери / Янишин О. К. // Матеріали I Всеукр. наук.-метод. конф. „Гуманітарна освіта та виховання у вищому технічному навчальному закладі” ; [за заг. ред. Секрет І. В.] – Дніпродзержинськ, 2006. – С. 97–98.

16. Янишин О. К. Засоби реклами у формуванні професійної компетентності документознавців-менеджерів інформаційних систем / Янишин О. К. // Методологія соціального пізнання: здобутки і проблеми : Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. 25 травня 2005 року. – Київ – Запоріжжя : Просвіта, 2005. – С. 128–130.

17. Янишин О. К. Засоби реклами у формуванні професійної компетентності документознавців-менеджерів інформаційних систем / Ольга Янишин // Друкарство молоде : доповіді шостої міжн. наук.-техн. конф. студентів і аспірантів. – К., 2006. – С. 367–370.

18. Янишин О. К. Системний підхід до формування комунікативних умінь документознавців засобами іншомовної періодики / О. К. Янишин // Педагогічна майстерність викладачів у ВУЗі: теорія, практика, проблеми : матеріали наук.-метод. конференції, Івано-Франківськ, 22-23 січня 2008 р. – Івано-Франківськ : Факел, 2008. – С. 81–82.

19. Янишин О. К. Медиадидактический подход в освоении этики делового общения [Електронний ресурс] // V Междунар. научн.-практ. конф. „Информационные и коммуникационные технологии в образовании” („ИТО-Екатеринбург-2011”). – Режим доступа : <http://webconf.irro.ru/?menu&nar>

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

20. Янишин О. К. Особливості відбору лексичних одиниць для підвищення ефективності викладання іноземних мов / Янишин О. К. // Матеріали міжн. наук. конф. „Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес ”. – Чернівці : Рута, 2004. – С. 310–311.

21. Янишин О. К. Практикум до модуля „Інформація в періодичних

виданнях : [для студ. вищ. навч. закл. спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”] / О. К. Янишин. — Івано-Франківськ : Факел, 2008. — 282 с.

22. Янишин О. К. Практикум до модуля „Перетворення інформації” : [для студ. вищ. навч. закл. спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність”] / О. К. Янишин. — Івано-Франківськ : Факел, 2008. — 123 с.

АНОТАЦІЇ

Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут вищої освіти НАПН України, Київ, 2012.

У дисертації вперше теоретично обґрунтовано й експериментально доведено ефективність залучення медіаосвітніх технологій до формування комунікативних умінь майбутніх документознавців. На основі аналізу роботи закордонних ВНЗ комунікативні вміння віднесено до групи трансферабельних умінь, які найбільш затребувані працедавцями, формуються в академічному навчанні і переносяться у фахову діяльність. Запропоновано теоретичний підхід до формування комунікативних умінь у ВНЗ. Розроблено структурно-функціональну модель формування комунікативних умінь майбутніх документознавців і трьохетапну структурно-логічну схему її запровадження у ВНЗ, яка поєднує наскрізне формування комунікативних умінь на всіх етапах професійної підготовки документознавців із інтеграцією медіаосвітніх технологій до навчальних дисциплін різних циклів, практики, науково-дослідної та позааудиторної роботи студентів. Визначено педагогічні умови її впровадження.

Ключові слова: документознавець, комунікативні вміння, трансферабельні вміння, компетентнісний підхід, медіаосвіта, медіаосвітні технології, інтеграція, педагогічні умови, структурно-логічна схема впровадження, документознавче читання.

Янишин О. К. Формирование коммуникативных умений будущих документоведов средствами медиаобразовательных технологий. — Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт высшего образования НАПН Украины, Киев, 2012.

В диссертации впервые теоретически обоснована и экспериментально доказана эффективность использования медиаобразовательных технологий для формирования коммуникативных умений будущих документоведов.

Определена перспективность категории „умения” в компетентностном подходе. На основании анализа работы зарубежных вузов коммуникативные умения отнесены к группе трансферабельных умений – наиболее необходимых для успешной профессиональной карьеры выпускника вуза, которые формируются в процессе академического обучения и переносятся в профессиональную

деятельность и являются обязательной составляющей профессиональных компетенций. Предложен теоретический подход к формированию коммуникативных умений, объединяющий общественный заказ и учебно-воспитательный процесс как внешний и внутренний компоненты системы обучения.

Подчеркивается, что методологической основой образования при переходе к информационному обществу должна стать культурно-информационная теория образования В. Лугового, фундаментальной единицей которой является информация. Анализ имеющихся в обществе достижений науки и техники определил, что средства массовой информации обладают значительным образовательным потенциалом и новейшими педагогическими технологиями, медиаобразовательными, которые недостаточно используются в высшей школе.

Медиаобразовательные технологии (радио- и теледидактика, прессодидактика, прессолингводидактика, кинодидактика, веб-дидактика, интернет-дидактика и др.) – это инновационные образовательные технологии, которые используют для своей реализации информационно-коммуникационные возможности масс-медиа; готовят к условиям информационного общества и продолжению образования на протяжении всей жизни; внедряют принципы гуманизации образования; способствуют усовершенствованию интеллектуального, культурного, духовного мира индивида и демократизации общества; могут использоваться вместе с традиционными образовательными средствами благодаря интеграции в разные учебные курсы.

Разработаны структурно-функциональная модель формирования коммуникативных умений будущих документоведов средствами медиаобразовательных технологий и трёхэтапная структурно-логическая схема внедрения системного формирования коммуникативных умений в процесс профессиональной подготовки в вузе, которые увязывают сквозное формирование коммуникативных умений на всех этапах профессиональной подготовки с практическим обеспечением интеграции медиаобразовательных технологий в учебные курсы разных циклов, практику, научно-исследовательскую и внеаудиторную работу студентов. Схема включает три этапа: подготовительный; конструирования; внедрения. На подготовительном этапе проводятся маркетинговые образовательные исследования со всеми вовлечёнными в учебно-воспитательный процесс и производственную деятельность сторонами (работодателями, преподавателями, студентами) с целью определить наиболее важные для документоведа коммуникативные умения. Установлено, что чтение есть профессиональной коммуникативной деятельностью документоведа.

На этапе конструирования модель формирования коммуникативных умений вписывается в рамки государственного образовательного стандарта специальности и сопрягается с определённым этапом подготовки специалистов, кредитно-модульной моделью организации учебно-воспитательного процесса и другими требованиями общеевропейского образовательного пространства. На основе данных маркетинговых исследований и привлечения потенциала медиаобразовательных технологий определены учебные цели и задания для формирования коммуникативных умений будущих документоведов. Разработан инструментарий оценивания учебных достижений, отобраны медиатексты для создания учебных

материалов и новых учебных модулей с использованием медиаобразовательных технологий. На этапе внедрения апробируются методические материалы, проводятся занятия, обеспечивается мониторинг учебно-воспитательной деятельности. При реализации структурно-функциональной модели использовались прямолинейный метод внедрения; метод накладывания частично сформированных умений на профессионально ориентированный контекст; интегрированный подход в рамках ключевой дисциплины для одновременного формирования коммуникативных и профессиональных умений.

Установлены *педагогические условия* успешного формирования коммуникативных умений будущих документоведов: системный подход к подготовке документоведов в вузах; согласование цели и задач образования с запросами работодателей; создание при помощи медиаобразовательных технологий положительной профессионально значимой мотивации к формированию коммуникативных умений у студентов; целенаправленная подготовка преподавателей и студентов к работе с медиаобразовательными технологиями; привлечение внеаудиторных возможностей вуза. При этом соблюдаются основные принципы интеграции медиаобразования в учебно-воспитательный процесс. Медиаобразовательные технологии внедряются в условиях моделирования профессиональной деятельности документалиста.

Ключевые слова: документовед, коммуникативные умения, трансферабельные умения, компетентностный подход, медиаобразование, медиаобразовательные технологии, интеграция, педагогические условия, структурно-логическая схема внедрения, документоведческое чтение.

Yanyshyn, O. K. Forming communication skills in future records managers. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogy, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Institute of Higher Education at the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2012.

In the dissertation, the efficiency of media educational techniques to form communicative skills in records managers to be is theoretically and experimentally confirmed. Analysis of higher education practice in many countries abroad proves: communication skills are transferable, i.e. formed in the academic training and transferred to professional sphere; they are most sought for by employers. A theoretical approach to communicative skills formation in higher education is worked out. To introduce the functional model of system communicative skills forming at all stages of higher education training (academic, field practice, research work) with special focus on integrating media education technologies, a three step logical scheme is developed. Pedagogical conditions for its implementation are identified.

Keywords: records manager, communication skills, transferable skills, competence approach, media education, media education techniques, integration, pedagogical conditions, logical scheme of introducing, records manager's professional reading.